

DE ZUIDELIJKE BOOMSPRINKHAAN: AL BEKEND UIT MAASTRICHT¹

J. van Steenis, Bosboom Toussaintstraat 1 bis, 3532 VK Utrecht

Eind 1992 vond er op de Dousberg (Maastricht) een zoekactie plaats naar de Boomsprinkhaan (*Meconema thalassinum*). Deze soort was al wel bekend van Maastricht (TILMANS, 1980), maar de precieze lokatie was niet duidelijk aangegeven.

Uit een aantal vrijstaande eikebomen werd een 8-tal *Meconema* geklopt, deels volwassen XX en deels onvolwassen YY. Het was verbazingwekkend dat er zo laat in het jaar, 10 september, nog nymfen aanwezig waren. Er werd één Y verzameld (Collectie J. van Steenis).

HERKENNING VAN MECONEMA MERIDIONALE

Nadat eind 1993 bekend was geworden dat er een nieuwe soort boomsprinkhaan voor Nederland gevonden was (mondelinge mededeling R. Kleukers) is het verzamelde exemplaar onderworpen aan een herdeterminatie.

Ook een ander exemplaar uit Dordrecht bleek een volwassen Y van de Zuidelijke boomsprinkhaan *Meconema meridionale* te zijn.

M. meridionale lijkt sterk op *M. thalassinum* (VAN AS & KLEUKERS, 1994). Echter door de korte voorvleugels met netvormige adering en de smalle scherp begrensde gele streep op kop en halsschild is *M. meridionale* te onderscheiden van nymfen van *M. thalassinum*.

VERSPREIDING

M. meridionale was tot de jaren vijftig alleen bekend van Italië en aangrenzende gebieden in Slovenië, Kroatië en Frankrijk (HARZ 1969) (zie figuur 1).

HELVERSEN (1969) beschouwt *M. meridionale* als een mutant van *M. thalassinum*, die in de ijs tijden teruggedrongen werd in Italië.

Door de temperatuurstijging in de laatste

decennia en de toegenomen automobilititeit van de mens (TRÖGER, 1986) breidt *M. meridionale* zich naar het noorden uit (HELVERSEN, 1969; NADIG, 1981; TRÖGER, 1986; WEBER & ZIMMERMANN, 1990; DETZEL, 1991; LUQUET, 1992; VAN AS & KLEUKERS, 1994; VELING & BERKEL, 1995).

De vindplaatsen betreffen over het algemeen de stedelijke omgeving, soms zelfs binnenshuis.

VOORKOMEN IN NEDERLAND

De eerste waarneming (niet vermeld in VAN AS & KLEUKERS, 1994) van *M. meridionale* dateert van 19 augustus 1992 uit Dordrecht. Ook in 1994 is de soort weer op deze vindplaats, in een huis in de wijk Sterrenburg III, waargenomen, beide exemplaren bevinden zich in de collectie van J. van Steenis.

De exemplaren die in Maastricht gevangen zijn komen van het buiten de stad gelegen recreatie terrein De Dousberg.

Helaas is er na 1992 niet meer gekeken of het voorkomen van *M. meridionale* tijdelijk van aard is geweest of dat er een vaste populatie aanwezig was.

In oktober 1993 is de soort op een flatmuur in Vlaardingen waargenomen. Na deze waarneming zijn er gerichte zoekacties gehouden in het Rijnmondgebied. Alle waarnemingen

zijn gedaan in stedelijk gebied, vele zelfs op muren van huizen of flats (VAN AS & KLEUKERS, 1994).

De soort is in 1994 waargenomen in Culemborg. Het eertse exemplaar, een Y, werd op 26 november in het clubgebouw van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg waargenomen. Op 28 november werd er een X waargenomen op de buitenmuur van het clubgebouw.

DISCUSSIE

HELVERSEN (1969) vermoedt dat de Zuidduitse populaties niet afstammen van recentelijk geïmporteerde dieren.

TRÖGER (1986) heeft waarnemingen gedaan van het meerijden met auto's van *M. meridionale*. De soort wordt vermoedelijk door warmte aangetrokken, en kan door een warme motor gelokt een heel stuk verplaatst worden.

LUQUET (1993) twijfelt echter aan deze manier van verspreiding en denkt dat *M. meridionale* zich op eigen kracht uitgebreid heeft, en altijd al in West-Europa is voorgekomen. Door de verborgen leefwijze in bomen wordt de soort veel over het hoofd gezien, wat volgens Luquet een verklaring kan zijn voor de zo ver uitelkaar liggende vindplaatsen.

M. meridionale kan zich uit zichzelf alleen lopende verplaatsen, wat dus een zeer langzame verspreiding in moet houden. Ook als de warmte-eiland theorie van KLAUSNITZER (1982) voor *M. meridionale* van toepassing is, moeten er overal individuen aangetroffen kunnen worden, die echter geen populatie zullen vormen.

Het feit dat de soort alleen in stedelijk gebied is waargenomen zou het idee van Luquet dus tegenspreken.

De conclusie dat *M. meridionale* door de sterk toegenomen automobilititeit van de mens zich naar het noorden uitbreidt is zeer aannemelijk.

TOT SLOT

Door de verborgen leefwijze en de eenvoudige verwisseling met nymphen van *M. thalassinum* kan *M. meridionale* gemakkelijk over het hoofd worden gezien. Het dient dan ook duidelijk te zijn dat nader onderzoek gewenst is. Ook het nakijken van bestaande collecties zou waardevolle gegevens op kunnen leveren. Nieuwe waarnemingen kunnen altijd worden doorgegeven aan EIS-Nederland.

NOOT

I. Mededeling EIS-Nederland nr. 74.

SUMMARY

MECONEMA MERIDIONALE FOUND IN MAASTRICHT

The bush-cricket *Meconema meridionale* was found at the Dousberg hill in Maastricht (Southern Limburg) at the end of 1992.

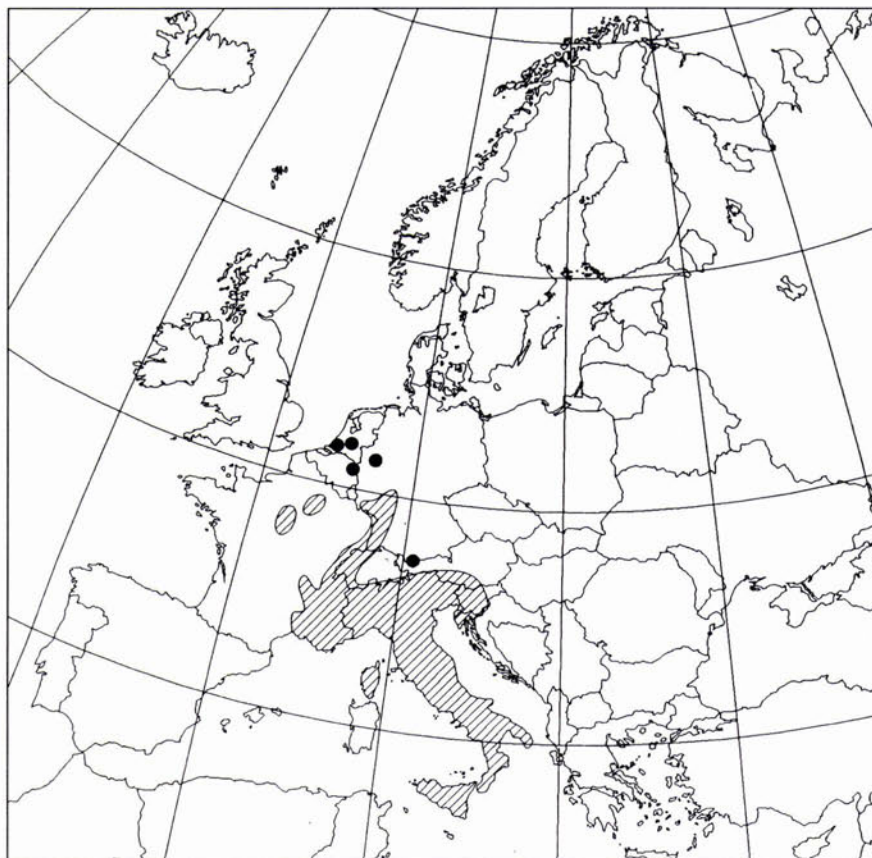
The article discusses this finding as well as the distribution of this species in the Netherlands, concluding that increased traffic is probably helping *M. meridionale* to extend its distribution northwards.

DANKWOORD

Roy Kleukers wordt bedankt voor de determinatie van *M. meridionale*, voor het leveren van het kaartmateriaal voor dit artikel en voor het doorlezen en becommentarieren ervan.

LITERATUUR

- AS, B. VAN & R.M.J.C. KLEUKERS, 1994. *Meconema meridionale*, de Zuidelijke boomsprinkhaan, nieuw voor Nederland (Orthoptera: Tettigoniidae). Ent.Ber. 54(10): 181-185.
- DETZEL, P., 1991. Ökofaunistische analyse der Heuschreckenfauna Baden-Württembergs (Orthoptera). Dissertation Eberhard-Karls-Universität Tübingen 1-365.
- HARZ, K., 1969. The Orthoptera of Europe, vol.1. Series Ent.5: 1-749.
- HELVERSEN, O.VON, 1969. *Meconema meridionale* (COSTA 1860) in der südlichen Oberrhein-Ebene (Orth. Ensifera). Mitt. dt.ent.Ges. 28: 19-22.
- KLAUSNITZER, B., 1982. Grosstädte als Lebensräume für das mediterrane Faunenelement. Ent. Nachr.Dresden. 26: 50-52.
- KLEUKERS et al., in prep. De sprinkhanen en krekels van Nederland.
- LUQUET, G.C., 1992. Nouvelles observations de *Meconema meridionale* Costa, 1869, en Ile-de-France (Orth. Tettigoniidae Meconematinae). Ent.gall. 3: 185-188.
- LUQUET, G.C., 1993. *Meconema meridionale* Costa, 1860, hors du domaine méditerranéen: élément autochtone ou espèce introduite? (Orth. Tettigoniidae Meconematinae). Ent.gall. 4: 218-228.
- NADIG, A., 1981. Über einige für die Schweiz und angrenzende Gebiete neue oder wenig bekannte Saltatoria. Mitt.schweiz.ent.Ges. 54: 325-332.
- TILMANS, J., 1980. De Orthoptera (sprinkhanen en krekels) en Dictyoptera (kakkerlakken) van Limburg deel II. Natuurhist. Maandblad 69 (2): 41-48.
- TRÖGER, E.J., 1986. Die südliche Eichenschrecke, *Meconema meridionale* Costa (Saltatoria: Ensifera: Meconematidae), erobert die Städte am Oberrhein. Ent.Z. 96: 229-232.
- VELING, K. & A. VAN BERKEL, 1995. De Zuidelijke boomsprinkhaan (*Meconema meridionale*) ook in Culemborg gevonden. Nieuwsbrief Saltabel 12: 26-27.
- WEBER, J. & P. ZIMMERMANN, 1990. Neufunde der südliche Eichenschrecke, *Meconema meridionale* in Baden-Württemberg. Carolina 48: 149-150.

FIGUUR 1.
Europese verspreidingskaart van
Meconema meridionale (bron:
KLEUKERS et al., in prep.).